

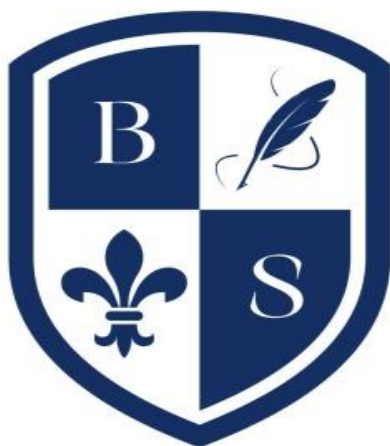
**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**“UNIVERSITY OF BUSINESS AND SCIENCE”
NODAVLAT OLIY TA’LIM MUASSASASI**

“Iqtisodiyot” kafedrası

**“IQTISODIYOTNI DAVLAT
TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH”**
fanidan

**O’ Q U V – U S L U B I Y
M A J M U A**

Bilim sohasi:	300000 - Ijtimoiy fanlar, jurnalistika va axborot
Ta’lim sohasi:	310000 - Ijtimoiy va hulq atvorga oid fanlar
Bakalavriat ta’lim yo’nalishi:	60310100 – Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo’yicha)

Namangan-2024

O'quv uslubiy majmua O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirining 2017 yil 1 martdagi "Yangi o'quv uslubiy majmualarni tayyorlash bo'yicha uslubiy ko'rsatmani tavsiya etish to'g'risida" gi 107-sonli buyrug'iga muvofiq Oliy va o'rta maxsus, kasb hunar ta'limi yo'nalishlari bo'yicha O'quv uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi kengashning 2018 yil 27 iyundagi 6-sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan hamda O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi 2020 yil 14 avgustdagi 418 - sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan fan dasturiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchi:

I.E. Kenjayev – University of Business and Science "Iqtisodiyot" kafedrasida dotsent, PhD.

Taqrizchilar:

K.Sirojiddinov – Namangan davlat universiteti "Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes" kafedrasida dotsenti, i.f.n.

Q.Umarqulov – University of Business and Science "Iqtisodiyot" kafedrasida dotsent, PhD.

Mazkur o'quv uslubiy majmua universitet o'quv-uslubiy Kengashining 2024 yil 28 avgustdagi 1 - son yig'ilish bayoni bilan tasdiqlangan

Iqtisodiy fanlar fakulteti

2024 yil 27 08

N.Sotvoldiyev

Iqtisodiyot kafedrasida mudiri:

2024 yil 26 08

A.Ubaydullayev

MUNDARIJA

	Betlar
I. O'QUV MATERIALLARI	4
1. Kirish	5
2. Ma'ruza matnlari	6
3. Amaliy mashg'ulotlar	135
II. MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTLARI	143
III. GLOSSARIY	154
IV. ILOVALAR	167
1. Ishchi o'quv dasturi	168
2. Testlar	190
4. Keyslar banki	200
5. Tarqatma materiallar (slaydlar)	201
6. O'quv-uslubiy majmuaning elektron variant	214

O'QUV MATERIALLAR

KIRISH

Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish nazariyalari fanida monopoliya sub`ektlariga mahsulot (xizmat)ning muayyan bir turini yagona firma yoki kompaniya tomonidan ishlab chiqarishni nisbatan past xarajatlar bilan amalga oshirilishi hamda ishlab chiqarilgan mahsulot (ko`rsatilgan xizmat) orqali iste`molchilarning katta guruhini ta`minlovchi yaxlit tarmoq sifatida qaraladi.

O`zbekistonda bozor islohotlarini chuqurlashtirish sharoitida monopoliya sub`ektlarining faoliyatini muvofiqlashtirib turish masalasi tobora muhim ahamiyat kasb etib, Respublika Birinchi Prezidenti I.Karimovning «...xalq xo`jaligining yetakchi tarmoqlari, avvalo, tabiiy monopoliyalar deb ataladigan energetika, temir yo`l transporti, shuningdek, paxta tozalash va kimyo sanoati, kommunal xo`jaligi tarmoqlarida boshqaruv tizimini isloh qilish bo`yicha boshlangan ishlarni oxiriga yetkazish dolzarb bo`lib qolmoqda»<sup>1</sup>, deb ta`kidlab o`tishi ham buning yaqqol dalilidir.

Darhaqiqat, bu borada mamlakatda o`tkazilayotgan iqtisodiy islohotlarning muhim jihati ham shundaki, ular tabiiy monopoliya sub`ektlari mahsulotlari va xizmatlaridan sifatli hamda kafolatli foydalanish, mahsulotlar narxlarining muqobilligini ta`minlash, iste`molchilar ehtiyojlarini to`laroq qondirish orqali pirovardida makroiqtisodiy ko`rsatkichlarni o`stirishga qaratilgandir. Bu esa o`z navbatida davlat tomonidan yirik tabiiy monopoliyalar faoliyatini tarkibiy o`zgartirish va soddalashtirish hamda raqobatchilik muhitini yaratilishiga yo`naltirilgan kompleks tadbirlarning amalga oshirilishini taqozo qiladi.

Shu maqsadlardan kelib chiqib, iqtisodiyotni monopoliyadan himoya qilishga qaratilgan O`zbekiston Respublikasining «Monopolistik faoliyatni cheklash to`g`risida»gi (1992 yil 2 iyul ), «Tovar bozorlarida monopolistik faoliyatni cheklash va raqobat to`g`risida»gi (1996 yil 27 dekabr ), «Iste`molchilar huquqlarini himoya qilish to`g`risida»gi (1996 yil 27 aprel), «Tabiiy monopoliyalar to`g`risida»gi (1997 yil 24 aprel va 1999 yil 19 avgustda yangi o`zgarishlari bilan) qonunlari qabul qilinib, ular iqtisodiyotda tabiiy monopoliyalar faoliyatini tartibga solishning me`yoriy asoslarini belgilab berdi.

Shu o`rinda tabiiy monopoliyalarni tartibga solish usullari va ulardan foydalanish samaradorligini o`rganish muhim nazariy-uslubiy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur keysning asosiy maqsadi – O`zbekistonda tabiiy monopoliyalarni tartibga solishning o`ziga xos xususiyatlari hamda usullarining samaradorligini baholashdan iborat.

**O`quv faoliyatidan kutilayotgan natijalar:** tabiiy monopoliyalarning iqtisodiy mazmuni, ob`ektiv asoslari va amal qilish xususiyatlari to`g`risidagi bilimlarni yanada chuqurlashtirish; tabiiy monopoliyalarni tartibga solish zarurligi hamda usul va vositalari bo`yicha bilimga ega bo`lish; O`zbekistonda tabiiy monopoliyalarni tartibga solish xususiyatlari bilan tanishish; tabiiy monopoliyalarni tartibga solish usullarining samaradorligini belgilovchi ko`rsatkich va mezonlarni aniqlash; tabiiy monopoliyalarni tartibga solish usullarining samaradorligini baholash.

Keysning muvaffaqiyatli hal etilishi uchun monopolistik hukmronlik, monopoliyalarning turlari va vujudga kelish shart-sharoitlari; monopoliyalarning iqtisodiyotdagi o`rni, ijobiy va salbiy jihatlari; tabiiy monopoliyalarning iqtisodiy asoslari, amal qilish xususiyatlari; tabiiy monopoliyalarni tartibga solish usul va vositalari to`g`risida bilimlarga ega bo`lish taqozo etiladi.

¹ Каримов И.А. Иқтисодийни эркинлаштириш, ресурслардан тежамкорлик билан фойдаланиш – бош йўлимиз. «Халқ сўзи», 2002 йил 15 февраль, 34-сон, 2-бет.